

Fler källor – men vissa grupper saknas nästan helt

Gunnar Nygren*

”Nyheter är inte vad som händer, utan vad någon säger har hänt eller kommer att hända.”

Så krasst beskrev den amerikanske medieforskaren Leon Sigal källornas roll i journalistiken redan för mer än 30 år sedan (1986:15). Sedan dess har källorna blivit starkare och mer aktiva för att sprida den bild av verkligheten som de själva vill ha, genom anställda informatorer och inhyrda PR-konsulter (Falkheimer 2012).

Källornas betydelse är central i nyhetsproduktionen. En lång tradition bland anglosaxiska medieforskare är att undersöka källornas roll och relationen mellan journalister och deras källor (Berkowitz 2009). Leon Sigal är en av dessa, och han pekar på att det vardagliga nyhetsarbetet bygger på en snabb tillgång till källor som kan uppfattas som auktoritativa och inte behöver kontrolleras varje gång. Hans kollega Gay Tuchman beskriver det ”nyhetsnät” som varje redaktion lägger ut över sitt bevakningsområde, oavsett om det är ett geografiskt område som en kommun eller ett

---

* Gunnar Nygren är professor i journalistik vid Södertörns högskola.

specialområde som t ex sport eller näringsliv (1983). Genom att särskilda reportrar bevakar de knutpunkter som hanterar information, så kan redaktionen få ett ständigt inflöde av nyheter, t ex från stadshuset eller polisen, från storföretag eller kulturinstitutioner.

Journalisterna bygger upp en relation med sina källor, och denna beskrivs ofta som en byteshandel (Ericson et al 1989). Källorna ger journalisterna information, och i utbyte får källorna tillgång till offentligheten – en synlighet och en positiv bild av dem själva. Den dagliga nyhetsproduktionen kräver ett ständigt inflöde och de halvfabrikat till nyheter som källor tillhandahåller kan bli redaktionella nyheter med en lätt bearbetning – till exempel ministern som presenterar en ny satsning vid ett skolbesök.

Men relationen ser olika ut vid olika situationer, beroende på vilka sakfrågor det handlar om och styrkeförhållandet mellan de båda parterna. Det kan ju vara så att journalisten har information som källorna vill tysta ner eller förpassa till en undanskymd plats, källorna vill ha ut sina positiva nyheter medan journalisten också har en annan och mer granskande roll. Hela relationen blir en pågående förhandling bakom stängda dörrar mellan journalisten och källorna.

Hur ser nyhetsnäten ut på svenska nyhetsredaktioner? Området är inte lätt att forska på, ingen av parterna har ju något egentligt intresse av insyn i denna byteshandel. Dessutom har journalisterna en lagstadgad skyldighet att skydda sina källor. Men det finns både redaktionsstudier och innehållsanalyser som visar stora likheter mellan svensk och amerikansk nyhetsjournalistik i relationen till källorna (Ekström

och Nohrstedt 1996, Larsson 1998, Nygren 2005). Det är också viktigt att komma ihåg att de källor som syns i artiklar och inslag bara är en liten del av de källor som finns bakom varje nyhet. Det understryks i titeln på den mest omfattande analysen av källor i svensk nyhetsjournalistik – ”De synliga” – som undersöker källor i storstädernas morgontidningar (Sahlstrand 2000). I bevakningen av regering och rikspolitik blir detta dolda samspel mellan reportrar och deras källor i regeringskansliet tydligt när pressekreterare försöker kontrollera informationen, enligt en ny undersökning (Johansson och Nygren 2019).

En synlig samhällselit

Analysen av nyhetsutbudet i svenska medier sedan 2007 visar samma mönster i de synliga källorna som tidigare. Olika typer av samhällseliter dominerar i nyheterna, och förändringarna under dessa dryga tio år är små, förutom det faktum att antalet synliga källor blivit betydligt fler. Mönstret i de källor som framträder är stabilt, journalisterna vänder sig till samma typer av källor (eller tvärtom: det är samma typer av källor som vänder sig till redaktionerna).

De svenska politikerna har blivit mer synliga, men man kan också se en valårseffekt där det finns något fler politiker i nyhetsutbudet 2014 och 2018 än de andra åren. Samma mönster finns för medborgarna som får vara med oftare under valår.

Experter har blivit betydligt vanligare, det handlar om professionella källor som finns lättillgängliga för

reportrarna. Det gäller särskilt PR- och talespersoner som nästan tredubblat sin närvaro och även ökat procentuellt sett. Nästan som journalisterna själva som syns betydligt oftare som källa, t ex när kommentatorer intervjuas i tv-studion.

Tabell 1. Olika typer av synliga källor i nyhetsrapportering 2007–2018 (procent av samtliga källor)

	2007	2014	2016	2018
Politiker (svenska)	8,7	10,2	10,0	12,1
Internationella politiker	3,0	3,0	3,7	3,3
Medborgare	17,3	17,2	15,0	18,2
Experter/akademiker	5,4	5,5	6,2	7,7
Tjänstemän – nationell nivå	4,2	2,9	3,3	3,4
Tjänstemän – lokal nivå	10,6	6,2	10,6	10,5
PR och talespersoner	2,3	2,6	3,4	3,6
Medieanalytiker, journalister	2,5	3,5	4,0	4,0
Kulturpersoner	6,9	8,2	6,8	5,1
Religiösa ledare	0,5	0,5	0,4	0,7
Näringsliv, företagare	10,8	9,0	8,8	10,2
Fackliga företrädare	0,9	0,8	0,4	0,5
Idrottsmän/kvinnor	7,2	9,6	6,3	6,3
Företrädare för organisationer (NGO)	4,8	4,1	4,4	2,8
Anonyma	5,2	7,3	5,0	4,7
Andra	9,7	9,3	11,7	7,1
Totalt antal synliga källor	3 837	6 215	5 936	5 854
Antal artiklar och inslag	5 474	5 631	5 119	4 809

Källor inom kultur och nöje är fortsatt viktiga, medan källor inom religion är helt marginaliserade. Samma sak gäller fackliga företrädare som knappt syns i offentligheten – för varje facklig företrädare som får uttala sig går det 20 företagare eller andra källor inom näringslivet. Andra typer av intresseorganisationer finns med i nyhetsflödet, men andelen sjunker tydligt.

Sammantaget är det en bild av en samhällselit som framträder i källorna. Andelen medborgare är samma som eller mindre än i tidigare studier. Istället domineras källorna av en politisk/administrativ elit (33 procent), en ekonomisk elit och en elit inom kultur och sport. Anmärkningsvärt är att två stora folkrörelser knappast syns i nyhetsutbudet – religiösa samfund och de fackliga rörelserna. Det som händer runt dessa typer av folkrörelser definieras kanske inte som nyheter.

Om den generella trenden är stabilitet, så finns det en tydlig förändring i andelen kvinnliga och manliga källor. I mitten av 1990-talet var andelen kvinnliga källor i nyhetsjournalistiken 23 procent (Sahlstrand 2000). I denna studie har andelen kvinnor ökat från 33 procent under 2007 till 40 procent under 2018. Att kvinnor är mer synliga i nyhetsflödet kan ha många orsaker, både det faktum att det finns alltfler kvinnor i olika elitpositioner, men också en strävan på redaktionerna efter en mer jämställd representation i nyhetsflödet. Mer om genus och nyhetsflöde finns i Hirdmans kapitel i denna skrift.

**Tabell 2. Manliga och kvinnliga källor 2007–2018
(antal och andel)**

	2007	2014	2016	2018
Kvinnliga källor	1 189	1 988	2 116	2 295
Andel kvinnliga	33 %	34 %	38 %	40 %
Manliga källor	2 404	3 900	3 518	3 424
Andel manliga	67 %	66 %	62 %	60 %

Källornas olika domäner

Analysen av de synliga källorna under 2018 visar att nyhetsnäten ser olika ut inom olika ämnesområden, vilka källorna är beror på vad nyheterna handlar om.

Politiken är helt tydligt politikernas egen domän, de dominerar helt bland källorna. Men även medborgarna får vara med i var femte nyhetsartikel om politik, kanske en följd av att 2018 var ett valår. Ekonominyheter är ett område där företagare och källor inom näringsliv dominerar, men även en del experter/akademiker och medborgare finns med.

Sociala frågor är ett stort område i nyhetsflödet, och där är det oftast lokala tjänstemän i kommun och regioner samt medborgare som dominerar. Här återfinns nyheter om sjukvård och hela välfärdssektorn. Det förklarar troligen också den medverkan som finns från källor inom näringsliv och PR-talespersoner inom detta område. Däremot syns sällan politiker i dessa nyheter (om det inte är så att dessa stridsfrågor i undersökningen kodats som ”politik”).

Tabell 3. Olika typer av källor på olika ämnesområden under 2018 (antal)

	Antal artiklar	Politiker	Experter	Lok tjm	Medborg	PR	Näringsliv	Övriga
Politik	765	645	59	36	157	19	29	
Ek/näringsliv	307	6	43	6	37	8	263	4 fackliga företrädare
Sociala fr.	864	38	48	262	280	60	132	
Sport	423	1	10	2	52	1	22	341 idrottare
Olyckor	261	1	7	94	51	31	9	
Kultur	141	3	1	6	26	0	6	71 kulturpersoner
Nöje	310	1	4	1	16	5	35	189 kulturpersoner
Väder	56	0	18	1	4	2	1	
Vetensk/tekn	92	0	60	0	8	0	7	
Medier	58	0	2	1	2	0	14	28 analyt. & journalister
Miljö	71	0	35	4	24	2	1	
Brott	592	4	11	193	51	70	13	26 nation. tjänstemän
Lifestyle	736	1	138	6	323	6	59	
Krig/konflikt	81	8	14	1	31	4	0	16 intern. politiker
Övrigt	34	0	2	0	2	0	5	
Totalt	4 809	708	452	613	1 064	208	596	

Brott och olyckor är i första hand en fråga för lokala tjänstemän, i dessa fall källor inom rättsväsendet och räddningstjänst. Men där finns också många talespersoner och PR-betonade källor, något som visar att

dessa typer av källor i allt större utsträckning använder sig av särskilda presstalesmän (-kvinnor). Medborgare är inte särskilt synliga i denna bevakning, bara i knappt var tionde artikel/inslag.

Att sport är ett område för idrottsmän/kvinnor och kultur/nöje ett område för kulturpersonligheter är väl knappast en överraskning. Kanske överraskar inte heller det stora område som kretsar runt livsstil – det tredje största området i nyhetsflödet i klass med politikbevakningen. Detta område är medborgarnas och experternas främsta domän. I detta område där många nyheter handlar om hur man kan skapa sitt eget hem, sitt eget liv, sin egen semester och sitt eget surdegsbröd är det publiken själv som står i centrum tillsammans med de experter som har tipsen.

Många eller få källor?

Hur många källor ska man ha i en nyhetsartikel? Det finns ett gammalt ideal om att en nyhet ska bekräftas av minst två av varandra oberoende källor. Även om detta görs, så är det inte alltid som det syns i artikeln eller inslaget. Men det kan också vara så att källan har en status av att vara trovärdig och därför inte behöver kollas i det dagliga nyhetsarbetet. Denna ställning har t ex källor inom polis och räddningstjänst och även offentliga tjänstemän som förutsätts vara opartiska. Dessutom kan det vara svårt att kolla vissa typer av nyheter, t ex rapporter från företag om resultat och om affärsuppgörelser. Kort sagt – två källor är ett avlägset ideal i den dagliga nyhetsbevakningen.

Detta syns också tydligt i en analys av antalet synliga källor per artikel och inslag. Det har blivit fler synliga källor sedan 2007, men fortfarande ligger genomsnittet på 1,22. I vilken mån dessa källor är oberoende av varandra framgår inte av analysen. Däremot blir det fler nyheter som innehåller båda sidor av en konflikt. Detta kan tolkas på två sätt, antingen som att journalistiken blivit mer allsidig och ger båda sidor utrymme. Men också som att journalistiken blivit alltmer konfliktinriktad, att nyheterna i högre grad handlar om konflikter där den journalistiska normen är att ge båda sidor utrymme.

Tabell 4. Antal synliga källor per artikel samt andel med olika aktörer

	2007	2014	2016	2018
Antal artiklar/inslag	5 474	5 631	5 119	4 809
Antal synliga källor	3 837	6 215	5 936	5 854
Antal synliga källor per artikel	0,70	1,10	1,16	1,22
Procentandel med två aktörer som står mot varandra*	8,8	11,5	14,7	18,6

*Om två olika aktörer som står mot varandra förekommer eller om båda sidors ståndpunkter finns med i artikeln/inslaget. T ex två politiska partier, fack och arbetsgivare, sjukvårdsanställda mot politiker etc.

Blir då journalistiken bättre av att det är fler källor? Generellt sett kan en större transparens när det gäller källor vara bra för journalistikens trovärdighet, fler synliga källor gör det tydligt för publiken vad nyheterna bygger på. Men fler källor kan också vara ett tecken på att källornas egna ansträngningar för att nå ut får mer

genomslag, att källornas PR-apparater lyckas få ut sina budskap.

En analys visar att antalet synliga källor per artikel/inslag under 2018 skiljer sig mellan olika ämnesområden. Minst källor finns det i nyheter om vädret, men också det stora området ”brott och olyckor” har färre än en källa per nyhet. Det innebär att standard är att lita till en källa till den grad att man ibland inte ens anser sig behöva uppge källan. Det bekräftar den gamla iakttagelsen att källor inom polis och räddningstjänst per definition anses vara trovärdiga och inte kollas i det dagliga flödet. Inte heller när det gäller livsstilsjournalistiken tycks så många källor behövas, där handlar det sällan om konflikter som behöver belysas från olika håll.

Flest källor per artikel finns inom politikbevakningen. Politiker och partier pratar ju gärna om hur man vill lösa olika samhällsfrågor, särskilt under ett valår. Det brukar inte heller vara några problem för journalister att få tag i politikerna som gör sig tillgängliga på olika sätt. Även stora områden som ekonomi och sociala frågor har fler än en källa per artikel/inslag, områden där det ofta kan finnas konflikter med olika sidor. Men också tydliga PR-intressen av att synas i offentligheten.

Det finns också en viktig brasklapp att lägga till när det gäller allsidighet och antalet källor per artikel: allsidighet ska alltid bedömas utifrån mediets hela bevakning av en fråga. Det innebär att olika sidor i en konflikt ofta får utrymme i olika artiklar, och att även om en artikel eller inslag har få källor så kan den sammanlagda bilden bli mer allsidig. För att bedöma detta krävs dock en annan typ av analys.

Tabell 5. Antal källor per artikel/inslag i olika ämnesområden under 2018

	Antal artiklar	Antal källor	Antal källor/ artikel
Politik	765	1 280	1,67
Ek/näringsliv	307	422	1,37
Sociala frågor	864	1164	1,35
Sport	423	514	1,21
Olyckor	261	234	0,90
Kultur	141	180	1,28
Nöje	310	312	1,01
Väder	56	34	0,61
Vetensk/teknik	92	93	1,01
Medier	58	54	0,93
Miljö	71	80	1,13
Brott	592	567	0,96
Lifestyle	736	706	0,96
Krig/konflikt	81	115	1,42
Övrigt	34	38	0,89

Ingen brist på källor

Amerikansk forskning om journalistik sammanfattas ibland i korta (och kanske lite cyniska) formuleringar. Som Michael Schudsons konstaterande att ”nyhetsarbete är normalt en fråga om att representanter för en byråkrati plockar upp prefabricerade nyheter från representanter för en annan byråkrati” (Schudson 1986:81). Om dagens redaktioner kan beskrivas som

en byråkrati kan diskuteras, kanske är det snarare hårt rationaliserade nyhetsfabriker. Men prefabricerade nyheter från källorna är inte mindre viktiga, det visar analysen av de svenska nyhetskällorna 2018.

Det är ingen brist på källor i svensk nyhetsjournalistik, de har till och med blivit fler trots att resurser skurits ner på redaktioner och det produceras färre nyheter. Det kan vara ett tecken på att allsidigheten blivit bättre, men det kan också vara ett tecken på att källorna blivit duktigare på att få fram sina budskap. En professionalisering av källorna som byggt upp starkare PR-funktioner i såväl kommuner och regioner som på nationell nivå (Tenor 2017, Johansson och Nygren 2019).

Redaktionernas ”nyhetsnät” är tydliga i det dagliga nyhetsflödet. Starka källor inom politik och näringsliv, sport och kultur samt polis/räddningstjänst levererar den dagliga nyhetsdieten och syns ofta i artiklar och inslag. Däremot är det vissa grupper som sällan syns eller hörs i nyhetsflödet, t ex de fackliga organisationerna och de religiösa samfundet som knappt finns med. Även intresseorganisationer får mindre uppmärksamhet, medan PR och talespersoner syns nästan tre gånger så ofta som för elva år sedan. Medborgarna finns med när det handlar om livsstilsjournalistik och sociala frågor, men mindre ofta i de tunga nyheterna från politik och ekonomi. Medborgarna får vara subjekt när det handlar om livsstil – som i heminredning, matlagning och resor som är medborgarnas främsta arena.

Hur skulle det se ut om redaktionerna breddade sina nät av källor, om andra typer av källor bevakades regelbundet och gav underlag till nyheter? Kanske finns det andra slags nyheter som redaktionerna inte fångar upp idag, men som finns där i verkligheten utanför de starka källornas prefabricerade nyhetsflöde.

Referenser

- Berkowitz, Daniel A (2009) Reporters and their sources. I Wahl-Jorgensen och Hanitzsch (ed) *The Handbook of Journalism Studies*. New York and London: SAGE
- Ericson, Richard V., Patricia M. Baranek, och Janet B.L. Chan. 1989. *Negotiating Control: A Study of News Sources*. Milton Keynes: Open University Press.
- Falkheimer, Jesper (2012) Medierna och kampen om innehållet. I Nord and Strömbäck (ed) *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Karl Magnus och Nygren, Gunnar, red (2019) *Close and Distant. Political Executive-Media Relations in Four Countries*. Göteborg: Nordicom.
- Larsson, Larsåke (1998) *Nyheter i samspel*, Göteborg; JMG-Göteborgs universitet.
- Nygren, Gunnar (2005). *Skilda medievärldar – lokal offentlighet och lokala medier i Stockholm*. Stockholm och Stehag: Brutus Östling Bokförlag Symposium.

- Sahlstrand, Anders (2000). *De synliga – nyhetskällor i svensk storstadsmorgonpress*. Stockholm: JMK/Stockholms universitet.
- Schudson, Michael (1986) Deadlines, datelines and History. I Manoff, Karl och Schudson, Michael (red) *Reading the news*. New York: Pantheon Books.
- Sigal, Leon V (1986) Sources Make the News. I Manoff, Karl och Schudson, Michael (red) *Reading the news*. New York: Pantheon Books.
- Tenor, Carina (2017). Kommunerna om tillståndet för den lokala journalistiken. I Truedson, Lars (red.) *Mediestudiers årsbok – tillståndet för journalistiken 2016/2017*. Stockholm: Institutet för mediestudier.
- Tuchman, Gay (1983). *Making News, a Study in the Construction of Reality*. New York: The Free Press.